

СНГ (социальные и культурные аспекты): Республика Молдова // Этическая экспертиза биомедицинских исследований в государствах-участниках СНГ (социальные и культурные аспекты). – Санкт-Петербург: Феникс, 2007, 408с.

Bioetizarea și noosferizarea sociumului – mecanisme indispensabile de asigurare a dezvoltării socionaturale

Teodor N. Țirdea, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, USMF „Nicolae Testemițanu”, catedra Filosofie și Bioetică

Didina U. Nistoreanu, doctor în filosofie, conferențiar universitar, USMF „Nicolae Testemițanu”, catedra Filosofie și Bioetică

Problema asigurării securității umanității, destinului și viitorului ei a devenit actualmente în filosofie și în știință una *fundamentală*, mai ales în condițiile crizei antropoinvironmentale globale, supraconsumului și suprapopulației Terrei, epuizării vertiginose a resurselor alimentare și energetice ale planetei [1, p.145-260; 2, c.107-227]. Consideram că în situația ce s-a creat pe Terra filosofia contemporană este și trebuie să fie o filosofie a asigurării existenței umane, o filosofie a *supraviețuirii* [3, p.124-130]. Savanții în comun acord cu filosofii trebuie să propună noi concepții, noi paradigme ce ar contribui la elaborarea unei strategii netradiționale de asigurare a securității umane, unor doctrine speciale ce ar permite civilizației de azi să ocolească cu demnitate omnicidul planetar. Acest fapt probabil se va reuși doar în cazul când se va face posibilă realizarea în practică a paradigmei dezvoltării armonioase a naturii și societății, omului și biosferei, prin urmare a dezvoltării socionaturale.

Comunitatea științifico-filosofică încă în ultimul deceniu al sec. al XX-lea a propus o cale netradițională, un mecanism specific de realizare a strategiei de supraviețuire - *dezvoltarea durabilă* (1992, Summitul de la Rio de Janeiro). Dar această pîrghie, cu regret, n-a fost concretizată, mai mult ca atît, s-a pomenit a fi doar declarată. Actualmente se întreprind măsuri mai drastice de a îmbogăți acest fenomen cu un conținut nobil și de perspectivă.

În primul rînd, dezvoltarea durabilă (DD) nu este doar una socială, cum se prognoza la etapa inițială. Ea reprezintă o *dezvoltare*

socionaturală (DSN), adică o dezvoltare coevolutivă a naturii și societății, o dezvoltare *inofensivă* a sociumului, un mecanism fundamental de asigurare a securității umane. În al doilea rând, cea din urmă (securitatea omenirii) nu poate fi redusă doar la cele două forme de activitate a omenirii - la cea *economică* și la cea *ecologică*, cum se întâmplă actualmente în practica cotidiană și chiar în teorie. Viața societății posedă și multe alte aspecte legate de deosebiri interumane cum ar fi cele etnice, moral-etice, religioase, ideologice, socioculturale, conceptuale, politice, estetice, psihologice etc., care în comun, sau fiecare în parte, pot provoca disconforturi, ba chiar și dizarmonii în cadrul sociumului, pot constitui sursa unei dezvoltări periculoase. În această ordine de idei noi suntem convinși că DD și DSN nu pot fi realizate, întâi de toate, în afara *bioetizării* și *noosferizării sociumului*. Neglijarea sau chiar doar subestimarea acestui moment ne-ar putea conduce spre o cale confuză în soluționarea problemei nominalizate. Aceasta, în al treilea rând.

La momentul actual se propun o serie de alte variante de realizare a DD, iar mai apoi și a celei socionaturale, care în opinia noastră ar putea fi grupate în jurul a două paradigme; *cea etică* și *cea bazată pe intelect* [10, p.145 -166]. E necesar ca aceste două mecanisme să intervină concomitent, în comun acord, ceea ce nu este ușor de realizat.

Pe parcursul istoriei omenirii în conștiința uzuală morala include acele reguli și acele norme care se refereau strict la relația dintre indivizi și nicidecum la relația dintre socium și natură, dintre om și biosferă, dintre om și animale, dintre om și vietate integral. Ca rezultat se consolidează o noua tendință, un nou fenomen - *conștiința bioetică*, a cărei parte componentă devine datoria morală față de natura vie în organizarea dezvoltării socionaturale. În așa mod bioetica, ca direcție științifică interdisciplinară și filosofie practică, ce integrează faptele biologice cu valorile general-umane [6, c.9] va contribui nemijlocit la soluționarea acestor și altor probleme similare, cum ar fi: să facă posibilă supraviețuirea ecosistemului, să obțină statut de orientare morală în activitatea socionaturală a Homo Sapiens-ului, să orienteze intelectul uman (rațiunea umană) spre tot ce poate îmbunătăți calitatea vieții și depăși tot ce împiedică dezvoltarea personalității etc.

Însă realitatea este de o altă natură: în condițiile epocii tehnologiilor planetare existente (tehnologiile biomedicale, informaționale, umanistice,

nanotehnologiile etc.) și a activității umane actuale, civilizația nu poate să asigure tuturor un nivel de trai decent și posibil că așa ceva nu se va întâmpla nici în viitorul apropiat. În plus, omenirea integral, ca parte componentă a noosferei a pășit în epoca dezvoltării ireversibile, realizarea căreia întru totul este determinată de gradul de agravare a problemelor globale, mai ales a celei ecologice. V. R. Potter numește o așa supraviețuire - „supraviețuire acceptabilă”, care la rândul său este nu doar una biologică, dar și o stabilitate socială, o dezvoltare durabilă a societății, o conservare și o dezvoltare sănătoasă a sistemului ecologic. Conceptul de bioetică a lui V. R. Potter timpuriu drept „înțelepciune biologică” a fost transformat în lucrările sale târzii în concepția de *bioetică globală*, ce întrunește în sine două etici – medicală și invairomentală [12, c.230], „interesele cărora parcă sunt diferite, dar concomitent ele au nevoie una de alta” [13, p.74], adică se completează noțional reciproc, existînd și ca sfere de sine stătătoare ale teoriei și ale practicii.

Drept problemă cheie în acest context apare problema elaborării *strategiei omului*, coordonată cu *strategia naturii*. Cea dintîi presupune totalitatea diverselor acțiuni și a diferitor norme umane capabile să asigure coevoluția omului și a mediului. Această strategie trebuie să suporte noi perfecționări, motiv ce provoacă edificarea unei filosofii neordinare - *filosofia supraviețuirii* și o nouă etică - *etica biologică* cu un compartiment nou al ei - *etica invairomentală*. Bioetica, care se preocupă de problemele omului în raport moral cu biosfera și de optimizarea condițiilor socionaturale de pe pozițiile moralității tradiționale, poate contribui la elaborarea teoriilor strategice de asigurare a dezvoltării inofensive, la soluționarea problemelor globale și din perspectiva intelectului planetar (social), la promovarea noilor orientări valorice integral în comun acord cu noosferizarea, a noilor paradigme de supraviețuire a civilizației actuale, ce ar reglementa conform cerințelor dezvoltării durabile utilizarea tehnologiilor biomedicale, nanotehnologiilor, tehnologiilor genetice, informaționale, tehnologiilor planetare în genere [8, c.75-94]. Aceste chestiuni teoretic se elaborează pe parcursul ultimilor 10-15 ani și în Republica Moldova, în particular, la catedra Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae Testemițanu”, unde au fost organizate și desfășurate în această perioadă 16 conferințe științifice internaționale [9, c. 4-20], s-au publicat în diverse țări de peste hotare

(România, Bulgaria, Polonia, Croația, Belarusia, Ucraina, Rusia, Canada etc.) și în Republica Moldova circa 200 lucrări științifice, inclusiv două monografii, patru manuale, *Dicționar de Filosofie și Bioetică*, etc. Un aport aparte aici îi aparține Liudmilei Roșca, care a susținut teza de doctor habilitat în această direcție științifică, a publicat o monografie și zeci de articole vizavi de tema examinată [4; 5, c.82-87].

Concomitent, noosferizarea sociumului, presupunând printre multiplele funcții și umanizarea, și axiologizarea, și bioetizarea progresului social, coincide cu practica supraviețuirii individului și a societății, cu tendința spre dezvoltarea durabilă. Drept rezumat, revoluția antroponoosferică, cu alte cuvinte transformarea omului contemporan în unul *noosferic*, e posibili și e necesar de realizat nu doar prin intermediul intelectului *integral* (planetar), dar obligatoriu și cu ajutorul *instrumentariilor bioetice*.

În așa fel, dezvoltarea noosferică, care include în sine și pe cea durabilă, și pe cea socionaturală, reprezintă în sine o schimbare sistemică și complexă a realității prin intermediul mecanismelor nu doar raționale, dar neapărat și celor bioetice. Aceasta va fi, posibil prin manifestarea și realizarea scopurilor noosferogenezei, printre care evidențiem: (1) *scăderea planificată a populației Terrei în proporții planetare rezonabile*; (2) *stabilirea unei noi culturi și moralități general-umane*; (3) *organizarea sistemelor de monitoring global și regional al resurselor socionaturale și utilizarea acestora în corespundere cu principiile bioetizării și noosferizării sociumului*; (4) *acceptarea prerogativei principiului biosferocentrist în activitatea științifică și sociopractică a omenirii*; (5) *stabilirea unei noi ordine între statele planetei și altele*. E clar ca o asemenea viziune a noosferizării presupune integrarea într-un sistem unic a caracteristicilor bioetice, informaționale, umanistice și ale altor poziții vizavi de realitatea socială, fără a lansa pe prim plan cerințe economice, cum se întâmplă în societatea tehnogenă.

Acest fapt semnifică doar un simplu lucru, dar extrem de important: modificările noosferice în corespundere cu morala noosferică se includ în dezvoltarea socionaturală, traiectoriile acestora permanent se apropie una de alta, iar gradul lor de vecinătate ne vorbește despre procesul de devenire a noosferei (sferei rațiunii), care este imposibilă în afara utilizării principiilor metodologice ale bioeticii și realizării imperativelor morale ale acesteia. Bioetica globală este neconcepută în afara

intelectului planetar și moralei noosferice, în afara eticii medicale și celei învairmentale, doar în unitatea lor, în interconexiunea și interacțiunea acestora e posibilă și supraviețuirea omenirii.

De aici și o altă concluzie extrem de importantă pentru viitor: cunoștințele bloetice, dezvoltându-se în contextul moralei noosferice, la un nivel bine determinat al dezvoltării civilizației, provoacă necesitatea de modificare a strategiei de supraviețuire, de dezvoltare inofensivă. E vorba despre *metodologia nooetică* în dezvoltarea durabilă, care poate fi realizată printr-un intelect noosferic integral și care în comun cu *metodologia biocentristă* va constitui nucleul teoretic al elaborării strategiei de dezvoltare sacionaturală, inofensivă a societății contemporane [7, p.46-549; 11, c.36].

Protejarea diversității biologice, fiind una din condițiile noosferizării, formează câmpul semantic de intersecție a bioeticii cu noțiunea de dezvoltare noosferică durabilă. Noosferizarea, pe de altă parte, devine unul din cele mai eficiente mecanisme de bioetizare a societății, sporirii nivelului ei moral. În așa fel, bioetica, cunoștințele bioetice adecvat vor „înflori” doar în contextul paradigmei noosferice, moralei noosferice în special, contribuind substanțial la realizarea dezvoltării sacionaturale, inofensive și durabile.

Referințe bibliografice

1. **Țirdea Teodor N.** Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie. -Chișinău: Ed.UASM, 2001. -272 p.
2. **Урсул А.Д., Урсул Т.А., Тупало В.Г., Энгель А.А.** Устойчивое развитие, безопасность, ноосферогенез. -Москва: РАГС, 2008. -399 с.
3. **Țirdea T.N.** *Filosofia supraviețuirii - fundament teoretico-conceptual și metodologic în elaborarea strategiei de asigurare a securității planetare contemporane* // Dezvoltarea învățămîntului filosofic universitar în Republica Moldova / Materialele conferinței naționale. -Chișinău: CEP USM, 2008. -305p.
4. **Roșca Liudmila.** Supraviețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică. Monografie. -Chișinău: 2007.-329p.
5. **Рошка Людмила.** *Биоцентризм - мировоззренческая основа выживания* // Практична філософія. - Киев: Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006, №3. -259с.
6. **Поттер Ван Ренселер.** Биоэтика: мост в будущее. -Киев: Видавецъ Вадим Карпенко, 2002. -215с.ї

7. **Цырдя Т.Н.** *Методология этики эпохи планетарных технологий: особенности становления и развития* //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Біоетика в системі охорони здоров'я медичної освіти». 26-27 березня, Львів, 2009. –Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2009. -630 с.
8. **Международный семинар** «Этические аспекты нано- и биотехнологий» //Четвёртый национальный конгресс по биоэтике с международным участием. 20-23 сентября, Киев, 2010. -Киев, 2010.-238с.
9. **Ожовану В. И.** *Медицинская аксиология в контексте развития наук о человеке* //Человек в пространстве болезни: гуманитарные методы исследования медицины. Сборник статей. -Саратов: Издательский центр «Наука», 2009. -430 с.
10. **Țirdea Teodor N., Leancă Viorica Gh.** *Intelectul social din perspectiva supraviețuirii omenirii.* Monografie. -Chișinău: CEP „Medicina”, 2006. -199 p.
11. **Запорожан В.Н.** *Нооэтика - этический кодекс современности II* Четвёртый национальный конгресс по биоэтике с международным участием. 20-23 сентября 2010, Киев, Украина, -Киев, 2010. -238с.
12. **Пустовит С.В.** *Глобальная биоэтика: становление теории и практики (философский анализ).* -Киев: Арктур-А. -324 с.
13. **Potter V.R.** *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy.* -Michigan: Michigan State University Press, 1988. -203 p.

John Dewey: cercetări în domeniul filosofiei educației

Svetlana Coandă,

Doctor habilitat, conferențiar universitar, USM

John Dewey (1859-1952) - reprezentant al filosofiei pragmatismului, apreciat de Bertrand Russel în lucrarea sa *Istoria filosofiei occidentale* (1946) ca fiind „cel mai important filosof în viață al Americii”, a înlocuit noțiunea de adevăr, privit drept „corespondență cu realitatea”, cu cea a adevărului ca ansamblu de reguli de succes avute în vederea acțiunilor. În acest sens, spre deosebire de predecesorii săi, și-a dezvoltat viziunea asupra pragmatismului ca teorie instrumentalistă ce ține atât de logică, cât și de etică, în care noțiunea de „aserțiune garantată” se prezintă asemenea noțiunii de adevăr, lipsită însă de orice implicații metafizice.